

توسعه زیست‌سازگار در جغرافیای دارای میراث طبیعی؛ نمونه مطالعاتی: روستای گردشگری ایبانه

مهدیه ذوالفقاری طهرانی - دانشجوی دکتری معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
محمدجواد مهدوی‌نژاد* - استاد گروه معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
بهروز منصوری - دانشیار گروه معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
مجتبی انصاری - دانشیار گروه معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۱۵

چکیده

یکی از مهم‌ترین موضوعات بحث‌برانگیز در روستاهایی که با میراثی ارزشمند در بستر طبیعی قرار گرفته‌اند چالش حفاظت و توسعه است؛ از یک سو، با توسعه باید به اقتصاد محلی رونق داد؛ از سوی دیگر، بایست مراقب طبیعت و محیط زیست بود. یکی از مهم‌ترین راه‌حل‌های مطرح‌شده برای حفظ جغرافیای انسانی و قانع کردن مردم محلی به ادامه سکونت رونق صنعت گردشگری است؛ موضوعی که نیاز به ساخت مکان‌های جدید و احداث زیرساخت‌ها را جدی‌تر می‌کند. معماری و شهرسازی زیست‌سازگار را پاسخی هوشمندانه به تأثیر اجرای طرح‌های توسعه در بستر جغرافیای انسانی و طبیعی دانسته‌اند. هدف از تحقیق حاضر تبیین تأثیر گرایش به معماری زیست‌سازگار در رونق گردشگری طبیعی و در نتیجه توسعه شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، و زیست‌محیطی است؛ مفهومی که در چارچوب نظریه معماری سرآمد در نمونه روستای تاریخی ایبانه به بحث گذاشته می‌شود. در پژوهش از روش پیمایشی، توصیفی-تحلیلی، با بهره‌گیری از مطالعات میدانی، و بر اساس مدل تحلیلی سوات (SWOT) و فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش را سه گروه اصلی تشکیل می‌دهند: مردم، گردشگران و مسئولان. برای تعیین جامعه و حجم نمونه، از روش کوکران استفاده شده است. دستاوردهای پژوهش نشان‌دهنده آن است که تأکید بر پتانسیل‌های طبیعی و قابلیت‌های اکوتوریستی روستای ایبانه به‌گونه‌ای علمی، همراه با رعایت مسائل زیست‌محیطی و مبانی توسعه زیست‌سازگار بهترین گزینه برای هدایت طرح‌های توسعه شهری در این محدوده است. نتایج پژوهش توسعه زیست‌سازگار همراه با بهره‌وری در مصرف انرژی، آب و انرژی پنهان، توجه به اقتصاد سبز و فناوری‌های نرم برای تاب‌آوری در برابر تغییرات اقلیمی و تحولات اقتصاد جهانی را مورد تأکید قرار می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: اقتصاد سبز، برنامه‌ریزی انرژی کارا، توسعه زیست‌سازگار، طراحی یکپارچه برای تاب‌آوری در برابر تغییرات اقلیمی، معماری زیست‌سازگار.

مقدمه

معماری در واقع برای برطرف کردن بسیاری از نیازهای انسان به وجود آمده است، اما اگر بخواهیم از نگاه گردشگری به آن بنگریم، معماری دارای دو نقش ویژه است که می‌توان از آن‌ها با نام‌های لازمه و جاذبه نام برد. لازمه در واقع جزئی از زیرساخت‌های گردشگری است؛ در حالی که جاذبه جزئی از جاذبه‌های فرهنگی است که در آن دسته‌بندی‌های مختلفی به جهت جاذبه‌های معماری در نظر گرفته شده است (مهدوی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۰). امروزه، همه ابعاد موجود در زمین و حتی کمی فراتر در فضای بیرون از آن در خدمت صنعت گردشگری‌اند و در این بین نمی‌توان نقش مهم معماری را در دسته‌بندی جاذبه‌های گردشگری نادیده گرفت. همین جاذبه‌های معماری هستند که گردشگران مرفه و بعد از آن سایر مردم را به سمت خود جذب می‌کنند. در حال حاضر، توسعه گردشگری بر مبنای تبلیغ جاذبه‌های موجود یک مقصد و تلاش به جهت ایجاد تجربه‌های خاطره‌انگیز برای گردشگر صورت می‌گیرد؛ لذا مسلم است که توجه به طراحی معماری و تجربه‌های جدید از فضاهای تأثیرگذار برگرفته از معماری زیست‌سازگار یکی از راه‌حل‌های اصلی پیشرفت در این صنعت است. در اصل، گسترش گردشگری بدون بهره‌گیری از خلاقیت معماری امری دشوار و دیربازده است (زیاری، ۱۳۹۵: ۲۹).

هرچند در ایران هنوز به معماری گردشگری به شکل حرفه‌ای نگاه نشده است، همان‌طور که مشخص است، جاذبه‌های تاریخی و جغرافیایی معماری در صدر ویژگی‌های گردشگری ایران قرار دارد؛ به طوری که ایران به لحاظ آثار ویژه‌ای که دارد در میان ده کشور اول در دنیا قرار دارد، ولی متأسفانه مابین معماری سنتی و زیست‌سازگار آن و معماری مدرن امروزی شکافی عمیق دیده می‌شود؛ بنابراین، لازم به نظر می‌رسد تا با تکیه بر معماری اصیل و قدرتمند ایرانی به طراحی مکان‌هایی الهام بخش، تأثیرگذار، برآمده از تاریخ کهن ایران، و هم‌راستا با معماری زیست‌سازگار که به نوعی به عنوان ارزش افزوده گردشگری به ویژه گردشگری معماری مورد استفاده قرار می‌گیرد پرداخته شود. با توجه به اهمیت موضوع مطرح شده و پتانسیل‌های فراوانی که به طور طبیعی در منطقه ایبانه قرار دارد، لازم است مطالعات دقیق‌تری در این خصوص انجام گیرد که با فراهم کردن تمهیداتی علاوه بر حفظ محیط طبیعی و خاص منطقه ایبانه و با رونق هر چه بیشتر گردشگری در این منطقه از مزایای آن بهره جست. قابلیت‌های خاص ایبانه امکان سرمایه‌گذاری فراوانی را در حوزه گردشگری داراست. ایبانه دارای توان‌های بالقوه و جاذبه‌های فراوانی در زمینه‌های مختلف است که توسعه صنعت گردشگری در این زمینه‌ها می‌تواند بسیار راهگشا باشد. در حال حاضر، عدم شناخت کامل و استفاده بهینه از پتانسیل‌های معماری زیست‌سازگار و جاذبه‌های گردشگری ایبانه از جمله مسائلی است که برای گسترش صنعت توریسم در این منطقه می‌توان با برنامه‌ریزی صحیح به رفع آن اقدام کرد. این مهم در واقع با تلفیق صنعت معماری و گردشگری است که می‌تواند یکدیگر را به تکامل برسانند. پژوهش‌های انجام‌شده نشان داده‌اند که آثار معماری به جز تأمین زیرساخت‌ها و مایحتاج گردشگری جایگاه ویژه‌ای در جاذبه‌های گردشگری نیز دارا هستند. بنابراین، می‌توان گفت معماری گردشگری هم برای تأمین زیرساخت‌ها هم جاذبه‌های فرهنگی- تاریخی است (امیرکیایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۸۰).

مبانی نظری

با استناد به مطالب بیان شده می‌توان چنین بیان کرد که به جهت بررسی توسعه زیست‌سازگار در روستای ایبانه، که دارای نقش اساسی در توسعه گردشگری و اکوتوریسم منطقه است، باید درک صحیحی از مفهوم اکوتوریسم و نقش معماری زیست‌سازگار در رونق گردشگری داشت. بنابراین، با توجه به اهداف پژوهش، مفاهیم و تعاریف مرتبط با مسئله و همچنین معیارهای مؤثر بر آن‌ها در ادامه بررسی می‌شود.

اکوتوریسم

طبق تحقیقات اخیر ژو و همکاران (۲۰۱۷)، اعتبار اکوتوریسم به رعایت هشت اصل زیر بستگی دارد:

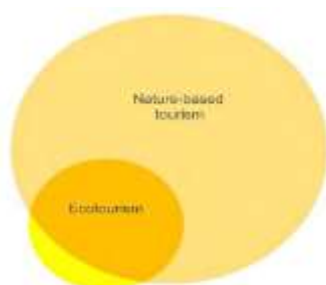
جدول ۱. اصول اکوتوریسم

هشت اصل اکوتوریسم		
اصل ۱	تمرکز بر طبیعت	تمرکز بر تجربه شخصی افراد از منابع طبیعی به گونه‌ای که درک و حمایت از منابع را به دنبال داشته باشد
اصل ۲	تفسیر	تلفیق شناخت و تجربه از هر محیط جهت درک بیشتر و تبدیل آن به فرصت
اصل ۳	پایداری از نظر محیطی	بیانگر بهترین نمونه جهت تحقق اکوتوریسم پایدار از لحاظ اکولوژی باشد
اصل ۴	مشارکت در حفاظت محیط	به‌طور فعال در حفظ منابع طبیعی نقش دارد
اصل ۵	مشارکت جوامع محلی	نقش سازنده رو به رشدی در جوامع محلی دارد
اصل ۶	مؤلفه فرهنگی	حساس به تفسیر است، شامل فرهنگ‌های مختلف است، به‌ویژه فرهنگ‌های دست‌نخورده
اصل ۷	رضایت مشتری	به‌طور جامع نیاز مصرف‌کننده را برطرف می‌کند
اصل ۸	بازاریابی مسئولانه	بازاریابی آن دقیق بوده و به توقعات واقعی منجر می‌شود

ارتباط معماری و اکوتوریسم

هنگام ساخت‌وساز برای صنعت اکوتوریسم، فقط سبزبودن یک ساختمان کافی نیست. معماری مبتنی بر اکوتوریسم، به‌عنوان زیرگروه معماری سبز پایدار، مستلزم پرداختن به فرهنگ، زمینه، تاریخ، و آموزش است. آنالیز سایت و فهم درست منطقه برای معماری مبتنی بر اکوتوریسم مهم است. معماری برای نسل‌هایی بعد از ساخت آن بسیار تأثیرگذار و مهم است. بنابراین نقش آن در اکوتوریسم اهمیت زیادی دارد (بایگان، ۱۳۹۹: ۱۴۲). همچنین، ارتباط آن با صنعت اکوتوریسم به‌ویژه از نظر مقیاس باید مطالعه شود. مقیاس می‌تواند شامل یک ساختمان ساده تا طراحی یک تفریحگاه بزرگ باشد. درک مقیاس و تاریخ یک سایت از جهت درک معماری اکوتوریست حیاتی است. آن‌ها باید در سطوح مختص به سایت، سطح ناحیه‌ای و همچنین سطح جهانی دیده و درک شوند. این درک از سایت و ارتباط آن با اندازه در موفقیت معماری اکوتوریسم اهمیت زیادی دارد و یکی از مشکلات اصلی در پیدا کردن یک راه‌حل جهانی در طراحی اکوتوریسم است (مهدوی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۵). به‌عنوان مثال، با مطالعه دقیق یک سایت و شناخت پتانسیل‌های موجود در آن جهت جذب توریست، می‌توان تعداد توریست‌هایی را که وارد منطقه خواهند شد تخمین زد و در نتیجه مقیاس متناسب معماری جهت ساخت یا مرمت با توده توریسم به‌دست می‌آید. علاوه بر این، جامعه تعیین‌کننده و دلیل اصلی به‌وجود آمدن معماری و اکوتوریسم و همچنین قوی‌ترین ارتباط بین این دو است. معماری اغلب خودش را با تعریف طبقات مختلف جامعه از طریق تزیینات، مصالح، و اندازه پیدا می‌کند. اکوتوریسم نیز جامعه را از طریق انتخاب‌پذیری، دوری T و تمرکز طبقه‌بندی می‌کند و چیزی است که فقط عده‌ای از افراد قادر به پرداخت آن‌اند. معماری و اکوتوریسم هر دو برگرفته از نیاز جامعه برای پاسخ به محیط‌اند. اکوتوریسم در واکنش به توریسم همگانی و تخریب پیوسته بخش‌های مختلف دنیا به‌وسیله توریسم به‌وجود آمد. معماری اصولاً در پاسخ به نیاز انسان به یک سرپناه در طراحی یک کلبه ساده به‌وجود آمد. در درازمدت این رشته در پاسخ به نیازهای پویای جامعه رشد کرده است و از آنجا که پایداری در جست‌وجوی راهی برای حفاظت از دنیایی که در آن زندگی می‌کنیم است، معماری قصد دارد تا به‌طور پیوسته بین زیبایی و عملکرد تعادل ایجاد کند (زیاری و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۴). معماری اکوتوریسم به‌عنوان یک زیرشاخه از معماری پایدار سبز مشخص شده است، اما با فرهنگ، عوامل محل، تاریخ، و آموزش رابطه نزدیکی دارد. برای یافتن رابطه بین معماری با اکوتوریسم، باید تبادل اطلاعات بین معماری و رکن اصلی اکوتوریسم یعنی طبیعت، آموزش، توسعه پایدار، و گستردگی اکوتوریسم را بررسی کرد. این موضوع می‌تواند به ساخت یک ساختمان کوچک یا یک بنای بزرگ به‌عنوان یک اقامتگاه، طراحی سایت یا گسترش آن‌ها در کل منطقه

منجر شود. درک درستی از ظرفیت‌ها، تاریخ، و گستردگی یک سایت برای درک اکوتوریسم معماری بسیار ضروری است (امیرکیایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۹۰). این درک مناسب از سایت موردنظر یکی از محورهای اصلی موفقیت اکوتوریسم معماری و یکی از مشکلات اصلی در پیدا کردن یک راه‌حل جهانی برای طراحی اکوتوریسم است. تصویر زیر حجم اکوتوریسم را در مقیاس جهانی نشان می‌دهد:

شکل ۱. مقیاس اکوتوریسم در توریسم مبتنی بر طبیعت‌گردی

لزوم ادغام معماری زیست‌سازگار در طراحی معماری به‌منظور ارتقای توریسم

معماری و گردشگری در طول تاریخ اغلب رابطه نزدیکی با یکدیگر داشته‌اند. در دنیای امروز صنعت گردشگری یکی از مهم‌ترین صنایع در دنیاست و نقشی اساسی در رونق اقتصاد و افزایش اشتغال دارد. بستر طبیعت، اقلیم، و انواع گوناگون فرهنگ نقش بسزایی در جذب گردشگر و انتخاب مقصد آن‌ها داشته است؛ پارامترهایی که به‌طور مستقیم در شکل‌گیری معماری نقش اساسی دارند. اگر به معماری به‌عنوان تولیدکننده فرهنگی، تفریحی، بهداشتی، و درمانی و ... نگاه کنیم، صنعت گردشگری در نقطه مقابل مصرف‌کننده فرهنگ، تفریح، و خریدار سلامت است. با توجه به تغییرات گسترده روابط اجتماعی، فرهنگی، تکنولوژیکی، اقتصادی، و تأثیرپذیری صنعت توریسم از آن‌ها، معمولاً نیاز به بازتعریف طراحی فضاهای زندگی احساس خواهد شد (<http://www.ichto.ir>). در این راستا طراحی معماری خلاقانه و مبتنی بر روابط جدید اجتماعی و گسترش تکنولوژی‌های نو، گفتمان اهمیت بناهای تاریخی، تکامل تدریجی بافت منطقه و مراقبت از آن‌ها و گاهی تغییر کاربری‌شان به‌عنوان میراث فرهنگی ضروری است. می‌توان گفت معماری به‌عنوان ثروت فرهنگی در جذب توریست است. هرچه به این تولید فرهنگی عمیق‌تر نگریسته شود و برگرفته از اقلیم، زمینه، فرهنگ و به‌خصوص اصول معماری زیست‌سازگار در منطقه باشد نتیجه حاصل از آن غنای صنعت توریسم در آن منطقه خواهد بود. این موارد بخشی از چالش‌هایی است که رابطه نزدیک و دوطرفه گردشگری و معماری را معنا می‌دهند.

روش پژوهش

در پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایشی و توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از مطالعات میدانی و با استفاده از فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) و همچنین مدل تحلیلی SWOT که یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت و ضعف درون‌سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدات برون‌سیستمی است استفاده شده است. به جهت تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده، از نرم‌افزار DECISION SUPER برای تحلیل ANP مرتبط با موضوع و بررسی اطلاعات و داده‌های به‌دست‌آمده بهره‌گیری شده است. در راستای گردآوری اطلاعات از ابزار مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و شهود بصری با تحلیل استدلال منطقی استفاده شده است تا امکان بازخوانی مفهوم علم نوپای معماری زیست‌سازگار در حوزه رابطه و پیوستاری با طبیعت و نوع الگوبرداری مربوطه فراهم شود. همچنین، با استناد به کتاب‌ها، مجلات علمی، آمار و اطلاعات

سازمان‌های دولتی مباحث مطرح و تحلیل شده است. جامعه آماری که در پژوهش حاضر مطالعه شد شامل سه گروه اصلی است که با روش نمونه‌گیری کوکران برای مردم به تعداد ۱۳۰ نفر، برای گردشگران به تعداد ۱۰۰ نفر و برای مسئولان به تعداد ۲۵ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. نتایج حاصل از ساخت ماتریس SWOT استراتژی و الگوی مورد قبولی را برای بررسی امتیازها و اولویت‌بندی آن‌ها نشان داده است. مجموع نکات و معیارهایی که به‌منظور توسعه گردشگری در منطقه مد نظر قرار گرفت در قالب پرسش‌نامه‌ای طراحی شده است. این پرسش‌نامه بین مردم عادی، گردشگران و نیز مسئولان و مدیران سازمان‌های مسئول بخش گردشگری جهت وزن‌دهی و اولویت‌بندی اهمیت توزیع شد. در مدل SWOT، به جهت رسیدن به نتایج نهایی از روش عددی وزن‌بندی استفاده شده است. در روش ذکرشده، محدوده مورد تحقیق به بخش‌های مشابهی به جهت مساحت تقسیم‌بندی شده و در هر قسمت مواردی مانند نقاط ضعف و قوت، تهدیدها و فرصت‌ها، و عوامل وابسته به آن‌ها مشخص شده است. با وزن‌دهی به هر کدام از این عوامل، جایگاه نسبی هر قسمت روشن شده است. سپس، با توجه به امتیازهای حاصل، هر یک از فاکتورها رتبه‌بندی شده و در نهایت مجموع میانگین و وزن آن‌ها به صورت شاخصی برای رتبه‌بندی قرار داده شده است. امتیازات وزنی همه مؤلفه‌های خارجی در یک ستون با یکدیگر جمع زده شده است. سپس با توجه به آن‌ها امتیاز کل آن سیستم بررسی شده است. امتیاز وزنی کل نشان‌دهنده آن است که یک سیستم به چه صورت به عوامل موجود بالقوه در محیط بیرون پاسخ می‌دهد. در مرحله بعد به بررسی وزن نسبی گردشگری از طریق تقسیم میانگین وزنی هر عامل بر تعداد کل عوامل موجود پرداخته شده است. در آخر رتبه‌بندی هر کدام از عوامل بر اساس بالاترین امتیاز انجام پذیرفته است (حکمت‌نیا، ۱۳۸۵).

محدوده مورد مطالعه

روستای ایبانه در استان اصفهان قرار دارد و از توابع شهرستان نطنز است که در ۴۰ کیلومتری شمال غربی نطنز و در دامنه کوه کرکس واقع شده است. ایبانه در نگاه کلی آب و هوایی معتدل داشته و اقلیم دره ایبانه ترکیبی از آب و هوای مدیترانه‌ای است. بر اساس مطالعات انجام‌گرفته، متوسط بیشترین دما به ماه تیر و متوسط کمترین دما به ماه دی اختصاص دارد. در منطقه ایبانه از اواخر دی‌ماه به‌تدریج از سردی هوا کاسته و به هنگام آغاز بهار به گرمای هوا به‌شدت افزوده می‌شود. متوسط رطوبت نسبی در منطقه ۴۶ درصد است (ارشدی، ۱۳۸۷: ۲۳).

شکل ۲. نقشه موقعیت و حد فاصله ایبانه تا تهران

ایبانه در نگاه اول، روستایی چندطبقه به‌چشم می‌آید که خانه‌های آن گاهی چهارطبقه به‌چشم می‌آیند. شهرت روستای ایبانه اغلب به خاطر وجود خانه‌های گلی و خشتی و پله‌ای مانند آن است. خانه‌ها با پنجره‌های چوبی ارسی تزئین شده است و دارای ایوان‌ها و طارمی‌های چوبی (نرده جلوی ایوان) زیبایی است. آنچه خانه‌های روستای ایبانه را بیش از هر چیز دیگر متفاوت کرده نمای سرخ‌رنگ آن است (ایبانه، ۱۳۹۲: ۴۵). خاصیت ویژه این خاک سرخ آن است که هر چه باران بیشتری به آن بخورد مستحکم‌تر می‌شود. تمام خانه‌های روستای ایبانه بر روی دامنه پُرشیبی در شمال

رودخانه برز رود ساخته شده است. در واقع، پشت‌بام مسطح خانه‌های پایین دست نقش حیاط خانه‌های بالادست را دارند و هیچ دیواری نیز آن‌ها را محصور نکرده است. این منطقه یکی از قدیمی‌ترین مناطقی است که انسان تا به حال برای زندگی از آن استفاده کرده است. در ایبانه آثار متعددی از دوران صفوی، سلجوقی، ساسانی و قاجار کشف شده است (ارشدی، ۱۳۸۷: ۳۶).

شکل ۳. نمای کلی از نحوه قرار گرفتن خانه‌ها در ایبانه

نحوه قرار گرفتن روستای ایبانه بر روی شیب را می‌توان به عوامل ذیل مربوط دانست: به‌وجودآوردن حفاظ در برابر اشراق و تأمین امنیت، قرارنگرفتن در جهت وزش بادهای شدید منطقه، استفاده بهینه از زمین‌های حاصل‌خیز منطقه و محدودنکردن آن‌ها برای ساخت ساختمان‌های مسکونی، بهره‌گیری از منظره سرسبز دره و اشراف بر زمین‌های حاصل‌خیز و باغ‌ها، استفاده بیشتر از نور آفتاب، احتراز از خطر وجود سیلاب‌ها در منطقه، بهره‌گیری از بستر طبیعی کوه به جهت داشتن پی‌هایی محکم برای سازه‌ها (ایبانه، ۱۳۹۲: ۴۷).

نقش طبیعت در معماری ایبانه

از بارزترین نمونه‌های تلفیق طبیعت با معماری می‌توان به روستای ایبانه اشاره کرد. معماری آن همساز با اقلیم و شرایط محیطی انجام گرفته و مصالح به‌کاررفته در آن بوم‌آورد می‌باشند. به جهت اقلیم منطقه و قرارگرفتن روستا در دامنه کوه، شکل و فناوری ساخت بناهای این روستا با روستاهای کویری مجاور تفاوت بسیاری دارد. ویژگی بارز بناهای روستای ایبانه با روستاهای نواحی مرکزی و کویری در ایران برون‌گرا بودن بناهاست. مصالح مورد استفاده در این روستا سنگ، خشت، چوب، کاه‌گل، گل‌گنده، درخت بید یا شش و چژه است که همگی از طبیعت اطراف روستا تهیه می‌شود (ایبانه، ۱۳۹۲: ۴۹).

بحث و یافته‌ها

پژوهش حاضر با هدف بررسی ارتباط بنیادی دو صنعت عظیم معماری و گردشگری صورت پذیرفت. نتایج نشان می‌دهد که معماری نقش اساسی در بین جاذبه‌های گردشگری ایران بازی می‌کند. گردشگری سبز نیروی محرکه توسعه زیست‌سازگار زیرساخت‌های منطقه ای است که مبانی توسعه پایدار و پیشرفت همه جانبه در هر منطقه‌ای را شکل می‌دهند. معماری از جمله عناصری است که نقشی ویژه در موفقیت و ارتقای این زیرساخت‌ها برای توسعه گردشگری و رسیدن به اهداف مورد نظر آن دارد. آنچه ضروری‌تر و کاربردی‌تر است تکیه بر ابزار قدرتمندی چون معماری زیست‌مبنا به‌عنوان عامل محرک در توسعه گردشگری ایران است. متأسفانه، بین معماری زیست‌سازگار و معماری معاصر ما شکافی عمیق دیده می‌شود. می‌توان گفت معماری نوین ما برای گردشگران امروز چندان جذابیتی نداشته است. در روستای ایبانه آنچه باید بدان توجه شود و به‌نوعی می‌توان به‌عنوان ارزش افزوده گردشگری از آن یاد کرد ایجاد جاذبه‌های نوین بر اساس پیشینه فرهنگی ایرانی و با توجه به اصول معماری زیست‌سازگار است. با استفاده از معماری زیست‌سازگار در سطح

برنامه‌ریزی گردشگری در روستای ایبانه، می‌توان زیرساخت‌های لازم برای توسعه صنعت گردشگری و اکوتوریسم را فراهم آورد. این نوع معماری با توجه به ویژگی‌های شاخص آن می‌تواند به‌عنوان یکی از ارکان گسترش گردشگری بسیار مفید واقع شود.

توسعه دهکده گردشگری در ایبانه

طرح توسعه دهکده گردشگری یا اکوتوریسم در ایبانه نیاز به یک برنامه‌ریزی دقیق و یکپارچه دارد. مطالعات صورت گرفته در این روستا، نقش و کارکردهای معماری زیست‌سازگار در جلب گردشگر فرهنگی و طبیعی را به خوبی نشان می‌دهد. توسعه دهکده گردشگری یک کار عالی و دارای چند بخش است که به همکاری نیاز دارد. برنامه‌ریزی اکوتوریسم نیاز به ادغام کلان اکوسیستم و سطح محلی دارد. نظریه معماری و شهرسازی سرآمد بر اهمیت برنامه‌ریزی در سطح کلان با نگاه به حفظ محیط زیست و گردشگری طبیعی تاکید دارد. برنامه‌ریزی در سطح اکوسیستم چشم‌انداز محیطی و فرهنگی را طراحی می‌کند و مدیریت منطقه‌ای یک مقصد را هماهنگ می‌کند. برنامه‌ریزی در سطح محلی خدمات مدیریتی با کیفیت، مشارکت، و توانمندسازی مردم محلی را توسعه می‌دهد. توسعه خدمات اکوتوریسم در روستای ایبانه شامل تلاش‌های توسعه توانمندسازی محلی، توسعه زیرساخت‌ها برای تأمین حفاظت از محیط زیست، حاکمیت ساختمان برای به‌دست آوردن یک تجربه مثبت و بهزیستی، ادغام ارتقای گردشگری از طریق توسعه محصول و تقسیم بازار و تفسیر و آموزش برای ارائه آموزش حفاظت از فرهنگ و محیط زیست است (پاپلی یزدی و مسعودی، ۱۳۹۳: ۱۲۵-۱۳۹). محدودیت فعالیت و خصوصیات شغلی، مکان و همچنین مسیر سفر جزء لاینفک برنامه‌ریزی مدیریت برای توسعه اکوتوریسم در این منطقه است. پتانسیل گردشگری در روستای ایبانه از زندگی اجتماعی، فرهنگی، محیط طبیعی، و فعالیت اقتصادی ناشی می‌شود. این می‌تواند به یک جاذبه گردشگری در منطقه ایبانه تبدیل شود. جاذبه‌های گردشگری ایبانه عبارتند از زندگی فرهنگی - اجتماعی با انواع مسکن (خانه و سرپناه)، لباس قومی (پوشاک، لباس، پوشاک)، آشپزی (غذا و نوشیدنی)، هنر، سنت، ارزش‌های زینتی و پویایی زندگی روزمره ساکنان (سپهوند و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۶۵).

معماری اکوتوریسم در روستای ایبانه

برای درک هر چه بیشتر معماری اکوتوریسم باید به درک عوامل بسیاری برای یک سایت خاص پرداخت. این عوامل عبارت‌اند از تجزیه و تحلیل سایت با همه پیچیدگی‌های آن و طراحی ساختمان با استفاده از منابع طبیعی در حالی که کوچک‌ترین تأثیر بر محیط پیرامون خود داشته باشد. درک تاریخ و فرهنگ یا منطقه می‌تواند کمکی باشد برای تعیین سبک معماری برای طرح نهایی ساختمان‌ها. باید تصمیم گرفته شود که آیا به دنبال سبک معماری بومی منطقه‌ایم یا به دنبال ایجاد یک ساختمان پایدار و زیست‌سازگار. درک جامعه محلی از سایت مورد نظر و تجربه پیش‌بینی شده از توریست‌هایی که از منطقه دیدن کرده‌اند عواملی هستند که گاهی می‌تواند برای طراحان مشکل ایجاد کند (ایبانه، ۱۳۹۲: ۱۸۷). معماری این نوع بناها باید کاملاً هماهنگ با محیط طبیعی موجود باشد بدون اینکه کوچک‌ترین تغییری در اکوسیستم و توپوگرافی آن داشته باشد (بایگان، ۱۳۹۹: ۱۴۵).

ملاحظات مورد نیاز برای معماری زیست‌سازگار در روستای ایبانه به جهت ارتقای گردشگری

پس از مطالعه نمونه‌های موردی بسیار، ملاحظاتی که در طراحی زیست‌سازگار در روستای ایبانه باید مدنظر قرار گیرد شامل موارد زیر است:

انرژی: از آنجا که بیشتر سایت‌های اکوتوریسمی در نقاط دورافتاده‌اند تأمین انرژی در این مناطق از اهمیت زیادی برخوردار است. برای این منظور طراحی باید به گونه‌ای انجام گیرد که نیاز به انرژی کاهش یابد. این موارد شامل استفاده از تکنیک‌های طراحی برای افزایش نورگیری در طول روز، سیستم گرمایش و سرمایش غیرفعال، بهره‌گیری از انرژی‌های طبیعی مثل نور خورشید، آب جاری و باد است.

آب: آب نه تنها وسیله دفع ضایعات است، بلکه از آن برای بهداشت فردی و مصارف داخلی (در تهیه خوراک) استفاده می‌شود. همانند انرژی، تسهیلات باید به گونه‌ای طراحی شوند که بر حفظ آب، با توجه به جمع‌آوری و مصرف، تمرکز داشته باشند.

دفع ضایعات مایع و جامد: دفع ضایعات مایع و جامد چیزی است که اغلب توریست‌ها در حین سفر آن را نادیده می‌گیرند. آن‌ها انرژی و آب را می‌شناسند، اما هرگز به پسماندهایی که در منطقه به جا می‌گذارند فکر نمی‌کنند. وظیفه معماران و مهندسان این است که تسهیلاتی طراحی و تولید نمایند که این ضایعات آلی را بپوساند و آن‌ها را به کودهای مورد استفاده در کشاورزی تبدیل کند.

کیفیت هوا، نور، و کنترل صدا: دیگر فاکتورهایی هستند که درباره آن‌ها اطلاعات کافی جمع‌آوری نمی‌شود و عمدتاً پس از ساخت به عهده مدیریت گذاشته می‌شود. کاهش یا حذف آلوده‌کننده‌های ساختمان و آلودگی ناشی از حمل و نقل نیز در این گروه قرار می‌گیرند که در همان مراحل اولیه طراحی باید مد نظر قرار بگیرد.

حفظ منابع: حفظ منابع مفهومی است که با همه جنبش‌های دوستدار اکولوژیکی در ارتباط است و بدون استثنا رابطه نزدیکی با اکوتوریسم دارد. در حالی که توجه به طبیعت بیشترین اثر را در حفظ محیط زیست دارد، احترام به زمینه طراحی نیز بخشی از فرآیند حفظ منابع طبیعی محسوب می‌شود.

بهره‌گیری از گستره معماری اکوتوریستی: به‌رغم بدیع بودن، معماری اکوتوریسم از گستردگی بسیار بالایی برخوردار است و آینده صنعت توریسم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. معماری اکوتوریسم از معماری پایدار در نقاط دورافتاده تا اکوتوریسم در محیط‌های شهری گسترده است. برای تعیین یک راه‌حل با بیشترین دستاورد مثبت و کمترین اثر منفی به آنالیز گسترده نیاز است. معمار می‌تواند از شیوه معماری سنتی موجود در محل استفاده کند یا در صورتی که تلفیق امکان نداشته باشد، یک ساختار پایدار جدید بر طبق قوانین معماری زیست‌سازگار ایجاد کند. معماران اکوتوریسمی همچنین باید قبل از شروع به طراحی آنالیز دقیق و شناخت کافی از سایت مورد نظر به عمل آورند. سپس، با شناخت و رعایت اصول معماری زیست‌سازگار، به‌عنوان بخشی از وظایف طراحی، نه مقوله‌ای که جداگانه و به‌صورت تئوری مورد بحث و جدل قرار گیرد، به طراحی بپردازند. لازم است در هر مرحله تأثیر نهایی طرح را بر فرهنگ بومی منطقه و اکوسیستم منطقه مد نظر قرار دهند.

معماری در حوزه ارتباطات و روابط عمومی: پذیرش امور جدید به زمان نیاز دارد، این امر در مورد یک اثر جدید معماری نیز صادق است. با توجه به این واقعیت، مفهوم معماری باید برای بازدیدکنندگان و گردشگران شرح داده شود که شامل تاریخچه و دلایل طراحی زیست‌سازگار است. باید بر جزئیات قابل توجه و ویژگی‌های ساخت‌وساز نیز دقت شود. هنگام تشریح این مفاهیم به بازدیدکنندگان و گردشگران، باید گروه هدف هم مدنظر قرار گیرد و به دانش زمینه علاقه و عادت‌های مخاطب توجه شود.

تثبیت جایگاه معماری: تجربه نشان می‌دهد که اولین پروژه‌های خلاقانه در معماری اغلب مورد استقبال قرار نمی‌گیرند. در این صورت، به روابط عمومی‌ای قوی و حرفه‌ای نیاز است تا از ابتدا همه اعضا در توسعه پروژه مشارکت

داشته باشند. در حوزه اقدامات، روابط عمومی از تعدیل رویدادها و نامه‌های شخصی تا بازرسی از کارگاه را دربر می‌گیرد که بیشترین اهمیت آن برقراری ارتباط به نفع پروژه است.

معماری در رسانه‌ها: در حالت کلی، کار حرفه‌ای رسانه‌ها پذیرش عمومی و شهرت را تضمین می‌کند. برای رسانه‌ها و گروه‌هایی با اهداف خاص و پیچیده معماری با کیفیت بالا همواره موضوعی جذاب است. تصاویر خوب، اطلاعات، و گزارش‌ها پایه‌های یک ارائه موفق‌اند که به افزایش تقاضا منجر می‌شوند. عموماً گزارش‌های مطبوعات یک پشتیبان ضروری طی پروسه تثبیت موقعیت بازار است.

توسعه گردشگری و توسعه پایدار منطقه‌ای: یک پروژه معماری که بر اساس نظریه معماری سرآمد طراحی و اجرا شده، به منابع اکولوژی و محیط زیست و منابع اجتماعی و فرهنگی توجه می‌کند و به آن‌ها احترام می‌گذارد. به همین علت، بخش مهمی از پایداری را در پروژه‌های گردشگری به سرانجام می‌رساند.

منبع ارزش افزودگی در منطقه: ارتباطی خاص میان معماری زیست‌سازگار و ارزش افزوده منطقه برقرار است. در مناطق مختلف، صنعت ساخت‌وساز مانند صنایع دستی از یکدیگر متمایزند. همچنین، کسب و کارهای هر منطقه با مشکلات و چالش‌هایی به‌منظور یافتن راه‌حلی برای مشکلات و ایده‌های ساختاری و طراحی و توسعه فناوری‌های جدید مواجه‌اند. در نتیجه معماری زیست‌سازگار یکی از منابع توسعه و افزایش رقابت منطقه‌ای است.

صادرات دانش فنی و رسمیت بین‌المللی: کشورهای توسعه‌یافته و موفق در زمینه گردشگری قادرند موقعیت بین‌المللی خود را از طریق انتقال تجربه و دانش در زمینه ساخت‌وساز و برنامه‌ریزی برای گردشگری تثبیت کنند. همکاری متخصصان باتجربه صنعت گردشگری و یک معماری خلاق و زیست‌مبنا تصویری امیدبخش است که علاوه بر تثبیت موقعیت کشور در صحنه فرهنگ گردشگری، احتمال صادرات این دانش را به متقاضیان و بازارهای جدید افزایش می‌دهد.

قواعد طراحی: مجموعه به‌خصوصی از قواعد باید در طراحی مد نظر قرار گیرد تا در تعریف معماری اکوتوریسمی بگنجد؛ به‌طور خلاصه شامل این موارد است: ۱. تولید انرژی تجدیدپذیر؛ ۲. گرمایش و سرمایش غیرفعال؛ ۳. حفظ انرژی و آب؛ ۴. جمع‌آوری آب باران و ایجاد یک مخزن آب؛ ۵. بازیافت آب‌های آلوده؛ ۶. کاهش آلودگی هوا، نور، و صوت؛ ۷. آموزش مهمان‌ها؛ ۸. درک و حمایت و ارتقای جامعه و فرهنگ بومی؛ ۹. حمایت و توسعه اکوسیستم طبیعی؛ ۱۰. بازیافت و استفاده مجدد از فضولات و و کاستن آن (امیرکیایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۷۸). این روش معماری در ابتدای امر باید با کاربری مشخص و هماهنگ با دورنماهای ترسیمی برای تحول اکوتوریسم در منطقه باشد و به‌تنهایی نمی‌تواند مؤثر واقع شود. درباره ابیانه از جمله این دورنماها افزایش اطلاعات مردم محل نسبت به اکوسیستم منطقه، چگونگی جذب توریست، بهره‌گیری مناسب اقتصادی و از همه مهم‌تر عدم تخریب بیش از پیش محیط زیست و احیای آن است. این موارد می‌تواند در معماری به‌صورت ساخت اکوموزه‌ها، مراکز توریستی و خدماتی، پایگاه‌های تحقیقاتی و برجک‌های مراقبتی بروز کند. معماری این بناها باید برگرفته از خصوصیات معماری بومی منطقه و آشنا برای مردم محلی باشد و با مکان‌یابی مناسب در توپوگرافی محل کمترین تغییر در اکوسیستم منطقه ایجاد کند.

جدول ۲. قواعد کلی طراحی معماری مناسب به جهت افزایش گردشگری در روستای ایبانه (مأخذ: نگارندگان)

مدیریت کنترل جزئیات	معماری	برنامه‌ریزی زیربنایی	آنالیز سایت
مجموعه علائم		منطقه‌بندی	اقلیم
اثرهای جاده	تصویرسازی	سیستم گردش مسیرها	ابعاد
پارکینگ	مصالح	پارکینگ	توپوگرافی
سرویس‌ها	فضای خارجی	جرم حجمی ساختمان، نوع و چیدمان	پوشش گیاهی و جانوری
مبلمان خیابان	فضاهای داخلی	مراکز فعالیت، امکانات تفریح، و سرگرمی	پتانسیل‌های موجود
روشنایی	سازگاری جزئیات	محوطه‌سازی	ویژگی‌های زمینه سایت
طرح نگهداری		مرحله‌بندی پاک‌سازی سایت	

جدول ۳. ماتریس راهبردهای توسعه گردشگری در روستای ایبانه با استفاده از مدل SWOT (مأخذ: نگارندگان)

نقاط قوت (S)		تحلیل SWOT	
نقاط ضعف (W)	<ul style="list-style-type: none"> - مستعدبودن ایبانه برای سرمایه‌گذاری و تمایل بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم - معماری و بافت منحصربه‌فرد - اماکن تاریخی و مذهبی جذاب - موقعیت جغرافیایی و توپوگرافی - وجود جاذبه منحصربه‌فرد گردشگری از لحاظ نوع ساختمان‌ها و معماری - داشتن آب و هوایی مطبوع و دلپذیر - دسترسی آسان و مناسب - وجود امنیت برای گردشگران - گسترش انواع خدمات ارتباطی مورد نیاز - بازار صنایع دستی و محلی - وجود جاذبه منحصربه‌فرد گردشگری از لحاظ نوع ابنیه - وجود مناطق تاریخی- فرهنگی و آداب و رسوم خاص و استعداد بالای منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری 		
<ul style="list-style-type: none"> - نبود امکان دسترسی ریلی مناسب - بی‌توجهی به حفظ محیط زیست در منطقه - ناآشنایی اهالی در نحوه برخورد با گردشگران - نامناسب بودن تأسیسات تفریحی و ورزشی - فقدان تبلیغات مناسب - کمبود نیروی متخصص و آموزش‌دیده - فاصله زیاد ایبانه تا جاده اصلی - تعارض و تضاد فرهنگی بین گردشگران و مردم - کاهش کیفیت جاذبه‌های گردشگری - کمبود و نامناسب بودن مکان‌های اقامتی و رفاهی برای گردشگران - تخریب بسیاری از جاذبه‌های طبیعی - کمبود تسهیلات بهداشتی و خدماتی 		فرصت‌ها (O)	<ul style="list-style-type: none"> - توانایی جذب گردشگر خارجی - به‌کارگیری روش مدیریت پایدار در احداث و بهره‌برداری از تسهیلات، زیرساخت‌ها، و خدمات گردشگری - ایجاد و افزایش انگیزه برای افزایش مسافرت توریست‌ها - افزایش سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی و توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری - تنوع‌بخشیدن به محصولات گردشگری جهت جلب گردشگران در تمام طول سال - افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم در کنار نواحی گردشگری - امکان برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز پتانسیل‌های طبیعی منطقه جهت ایجاد جاذبه‌های مصنوعی و انسان‌ساخت همگام با جاذبه‌های طبیعی محیط - افزایش تمایل جهت گردشگری در بین مردم شهری - تصویب قوانین و مقررات حمایتی از این صنعت و ایجاد ردیف‌های اعتباری خاص برای گسترش اکوتوریسم - تهیه و اجرای برنامه‌هایی به‌منظور توسعه توانمندی‌های مدیران گردشگری
<ul style="list-style-type: none"> - راهبردهای بازنگری (WO) - سرمایه‌گذاری مناسب در بخش‌های فرهنگی و آموزشی مردم محلی و توسعه منابع انسانی جهت رفع کمبود نیروی متخصص - سرمایه‌گذاری مناسب جهت توسعه ابنیه مورد نیاز مطابق با معماری زیست‌منا - سرمایه‌گذاری مناسب جهت تبلیغات جاذبه‌های روستا و آگاه‌سازی - به‌کارگیری مدیریت تخصصی در بخش‌های گردشگری و همچنین ثبات در مدیریت برای اجرای طرح‌های بلندمدت - ایجاد اماکن گردشگری در روستای ایبانه - توزیع امکانات خدمات و تسهیلات گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO) - توجه و تاکید بر توسعه گردشگری طبیعی به علت ویژگی‌های خاص محیطی در منطقه ایبانه - بهره‌گیری از تمایل بخش دولتی جهت سرمایه‌گذاری به جهت ارتقای درآمد و رونق اشتغال در زمینه گردشگری برای ساکنان منطقه - استفاده از نیروهای انسانی بومی جهت تشکیل نهادهای مردمی به‌منظور افزایش ضریب جذب گردشگران - معرفی مزیت‌های نسبی ایبانه در زمینه سرمایه‌گذاری‌های خصوصی و دولتی و گردشگری - حفظ، نگهداری، و بازسازی اماکن مذهبی مانند مسجدها، زیارتگاه‌ها، و حسینیه‌ها در راستای توسعه پایدار گردشگری مذهبی - حفظ و نگهداری و احیای اماکن تاریخی مانند آتشکده‌ها، قلعه‌ها، آب‌انبارها جهت توسعه گردشگری تاریخی - حفظ و نگهداری و احیای معماری و بافت روستا و توسعه گردشگری معماری 		

ادامه جدول ۳. ماتریس راهبردهای توسعه گردشگری در روستای ایبانه با استفاده از مدل SWOT (مأخذ: نگارندگان)

تهدیدها (T)	راهبردهای تنوع (ST)	راهبردهای تدافعی (WT)
<ul style="list-style-type: none"> - کمبود نیروهای مجرب و آموزش دیده در دستگاه‌های ستادی - فقدان بناها و سازه‌های مطابق با معماری زیست‌سازگار - ناکارآمدی در برنامه‌ریزی گردشگری - مدیریت بودن بودجه دولتی برای توسعه گردشگری - پایین - تغییر کاربری اراضی طبیعی و زیست‌سازگار به سایر کاربری‌های ناسازگار - رقابت سایر روستاها و افزایش امکانات در روستاهای رقیب - استفاده نامطلوب از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و تخریب آن‌ها - افزایش آلودگی منابع آب و خاک و تخریب محیط زیست - اجرایی نبودن برنامه‌های حمایتی دولت در خصوص برنامه‌های اکوتوریسم - عدم توجه به ظرفیت تحمل منطقه برای میزان جذب و ورود گردشگر - ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی در منطقه گردشگری - ایبانه توسط گردشگران و عدم توجه به فرهنگ سنتی و محلی آن‌ها به‌عنوان میراث گرانبها با افزایش گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش و متنوع کردن بازار صنایع دستی و محلی - جهت اشتغال‌زایی به منظور جلوگیری از مهاجرت جوانان روستا - توسعه حفاظت و نگهداری از اماکن تاریخی و مذهبی - جذاب در راستای اشتغال‌زایی و افزایش امنیت اجتماعی - استفاده از سرمایه‌های حاصل از گردشگری از جمله افزایش ارزش زمین و فروش صنایع دستی جهت رفع تهدید کمبود بودجه دولتی - به‌کارگیری رویکرد برنامه‌ریزی مبتنی بر اجتماع محلی برای مقابله با تهدید مدیریت نادرست - ایجاد تنوع در امکانات، خدمات، و فعالیت‌های گردشگری جهت جلب رضایت و افزایش گردشگران - تعیین ظرفیت در میزان گردشگران جهت محافظت از محیط زیست روستا - اجرای برنامه‌های تبلیغاتی در مراکز گردشگری جهت معرفی جاذبه‌های روستا 	<ul style="list-style-type: none"> - جهت رفع کمبود تبلیغات در این روستا، آگاه‌سازی گردشگران از طریق راه‌اندازی بانک اطلاعات گردشگری - بهره‌گیری از نیروهای محلی آموزش دیده به‌عنوان راهنمای گردشگری به‌منظور رفع کمبود نیروی متخصص - هماهنگی بین مدیران منطقه و دیگر سازمان‌های مرتبط با گردشگری و همچنین استفاده از مدیریتی واحد و متخصص - با توجه به پایین بودن بودجه دولتی در مناطق روستایی، استفاده از سایر ارگان‌هایی که به مناطق گردشگری کمک می‌کنند - ایجاد قوانین و مقررات ویژه جهت استفاده از جاذبه‌های گردشگری بدون تخریب و آلودگی محیط - ایجاد زمینه و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه زیرساخت‌ها برای کسب درآمد و ایجاد شغل‌های مکمل در زمینه گردشگری - توسعه انبیه مورد نیاز گردشگرها در منطقه طبق اصول معماری زیست‌سازگار

تجزیه و تحلیل راهبردهای توسعه گردشگری در روستای ایبانه با استفاده از مدل SWOT

مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف در روستای ایبانه با بهره‌گیری از مدل SWOT به جهت نشان دادن راهبردهای مناسب برای توسعه پایدار گردشگری در جدول ۳ نشان داده می‌شود.

جدول ۴. ماتریس نقاط قوت، جاذبه‌های اکوتوریستی ایبانه (Strengths)

ردیف	گردشگران			مسئولان			مردم			تحلیل نقاط قوت SWOT		
	وزن نسبی	بهره‌گیری	مجموع وزن	ردیف	وزن نسبی	بهره‌گیری	مجموع وزن	ردیف	وزن نسبی		بهره‌گیری	مجموع وزن
۱	۰.۴۵	۴.۵۴	۵۸۷	۴	۰.۳۷	۳.۸۸	۸۹	۱	۰.۲۷	۳.۷۲	۶۴۰	جاذبه‌های منحصر به فرد گردشگری از لحاظ نوع ساختمان‌ها، معماری بناها، و بافت منحصر به فرد
۳	۰.۴۵	۴.۴۳	۵۷۸	۲	۰.۴۰	۴.۱	۱۰۵	۲	۰.۳۵	۳.۶۵	۶۳۰	مناطق تاریخی - فرهنگی و آداب و رسوم خاص و استعداد بالای منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری
۲	۰.۴۵	۴.۴۷	۵۷۸	۳	۰.۴۰	۴.۱	۱۰۴	۳	۰.۳۴	۳.۶۰	۶۲۰	آب و هوای مطبوع و دلپذیر
۸	۰.۴	۴.۰۴	۵۶۸	۶	۰.۳۲	۳.۵	۹۱	۴	۰.۳۴	۳.۵۶	۶۱۵	موقعیت جغرافیایی و توپوگرافی
۱۰	۰.۴	۴	۵۶۰	۵	۰.۳۷	۳.۸	۹۷	۵	۰.۳۲	۳.۴۸	۶۰۰	مستعد بودن ایبانه برای سرمایه‌گذاری و تمایل بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم
۴	۰.۴۱	۴.۱	۵۹۰	۷	۰.۳۴	۳.۵	۸۶	۶	۰.۳۱	۳.۴۲	۵۷۶	اماکن تاریخی و مذهبی جذاب
۹	۰.۴	۴.۰۳	۵۵۸	۸	۰.۳۲	۳.۲	۸۳	۷	۰.۳۳	۳.۱۶	۵۶۷	وجود امنیت برای گردشگران
۵	۰.۴	۴.۱۸	۵۹۰	۱۰	۰.۲۹	۲.۸	۷۳	۸	۰.۳۱	۳.۱۱	۵۵۴	بازارچه‌های صنایع دستی و محلی
۶	۰.۴۴	۴.۱۰	۵۶۷	۹	۰.۳۰	۳	۷۹	۹	۰.۳۰	۳.۱۰	۵۵۰	گسترش انواع خدمات ارتباطی مورد نیاز
۷	۰.۴	۴.۶۵	۵۶۰	۱	۰.۴۴	۴.۹	۱۲۱	۱۰	۰.۳۱	۳.۸	۵۲۲	دسترسی آسان و مناسب

رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی از دیدگاه مردم، گردشگران، و مسئولان بر اساس مدل SWOT (مأخذ: نگارندگان)

جدول ۵. ماتریس نقاط ضعف، جاذبه‌های اکوتوریستی ایبانه (Weaknes)

رتبه	گردشگران			مسولان			مردم			تحلیل SWOT نقاط ضعف		
	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی		میانگین وزن	مجموع وزن
۲	۰/۴۳	۴/۳۴	۵۸۹	۶	۰/۳۳	۳/۱۸	۷۹	۱	۰/۳۲	۳/۵۵	۵۸۷	امکانات نامناسب و کمبود تجهیزات اقامتی و رفاهی
۳	۰/۴۳	۴/۳۰	۵۸۷	۵	۰/۳۷	۳/۲۸	۸۲	۲	۰/۳۳	۳/۵۴	۵۸۲	کمبود تسهیلات بهداشتی
۴	۰/۴۴	۴/۱۹	۵۸۲	۳	۰/۳۸	۳/۴۳	۸۸	۳	۰/۳۴	۳/۵۴	۵۸۰	کاهش کیفیت جاذبه‌های گردشگری و تخریب یا از بین رفتن بسیاری از جاذبه‌های طبیعی
۵	۰/۴۱	۴/۱۱	۵۷۸	۴	۰/۳۶	۳/۵۳	۹۰	۴	۰/۳۴	۳/۲۸	۵۷۳	عدم توجه به حفظ محیط زیست در منطقه
۱	۰/۴۱	۴	۵۹۸	۹	۰/۲۷	۲/۸	۶۶	۵	۰/۳۲	۳/۳۶	۵۷۰	تعارض و تضاد فرهنگی بین گردشگران و مردم
۶	۰/۴	۴/۴	۵۷۰	۲	۰/۳۶	۳/۷	۹۸	۶	۰/۳۱	۳/۳۲	۵۶۵	فقدان تبلیغات مناسب
۷	۰/۴	۴/۰۵	۵۶۶	۸	۰/۳۲	۳/۲	۷۸	۷	۰/۳۳	۳/۲۸	۵۵۰	فاصله زیاد ایبانه تا جاده اصلی
۸	۰/۴۱	۴/۰۵	۵۶۵	۱	۰/۴	۳/۹	۱۰	۸	۰/۳۱	۳/۲۲	۵۴۹	کمبود نیروی متخصص و آموزش دیده و ناآشنایی اهالی در نحوه برخورد با گردشگران
۹	۰/۴	۴	۵۶۲	۷	۰/۲۹	۲/۹	۷۳	۹	۰/۳۱	۳/۱۶	۵۴۰	نبود امکان دسترسی ریلی مناسب
۱۰	۰/۳۸	۳/۸۰	۵۵۴	۱۰	۰/۲۵	۲/۴۰	۶۴	۱۰	۰/۳۱	۳/۱۵	۵۳۵	نامناسب بودن تأسیسات تفریحی و ورزشی

رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی از دیدگاه مردم، گردشگران، و مسئولان براساس مدل SWOT (مأخذ: نگارندگان)

جدول ۶. ماتریس فرصت‌ها، جاذبه‌های اکوتوریستی ایبانه (Opportunities)

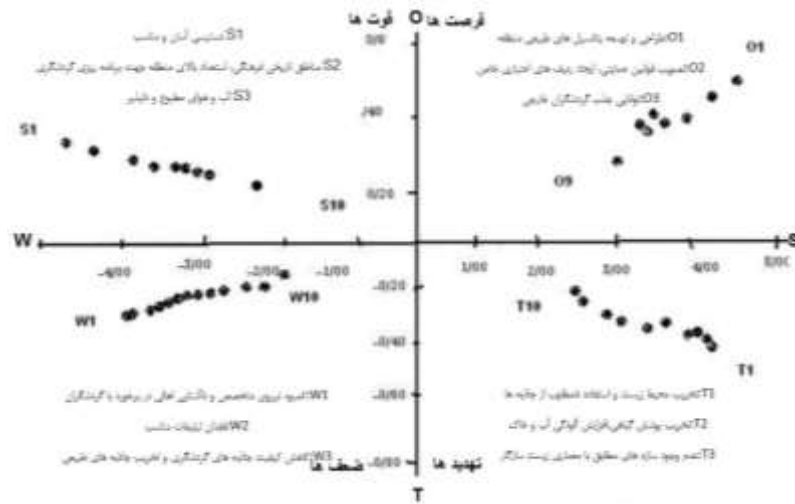
رتبه	گردشگران			مسئولان			مردم			تحلیل فرصت‌ها		
	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی		میانگین وزن	مجموع وزن
۹	۰/۴۲	۳/۷	۵۳۴	۸	۰/۲۸	۳/۴۰	۸۶	۱	۰/۳۹	۳/۵۳	۵۹۸	افزایش تمایل و انگیزه جهت گردشگری در بین مردم شهری
۳	۰/۴۴	۳/۹۰	۵۵۲	۹	۰/۳۷	۲/۹۶	۷۴	۲	۰/۳۷	۳/۵	۵۹۶	به‌کارگیری روش مدیریت پایدار در احداث و بهره‌برداری از تسهیلات، زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری
۴	۰/۴۱	۳/۸۹	۵۴۴	۲	۰/۴۸	۴/۴۳	۱۱۰	۳	۰/۳۷	۳/۴۷	۵۸۹	تصویب قوانین حمایتی از گردشگری و ایجاد ردیف‌های اعتباری خاص برای گسترش اکوتوریسم و افزایش سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی
۵	۰/۴۲	۳/۸۹	۵۴۱	۱	۰/۵۱	۴/۵۶	۱۱۸	۴	۰/۳۶	۳/۴۳	۵۸۰	امکان برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز پتانسیل‌های طبیعی منطقه جهت ایجاد جاذبه‌های مصنوعی و انسان‌ساخت همگام با جاذبه‌های طبیعی محیط
۸	۰/۴۱	۳/۹۰	۵۲۵	۳	۰/۴۶	۴/۴۵	۱۱۱	۵	۰/۳۶	۳/۳۶	۵۷۵	توانایی جذب گردشگران خارجی
۶	۰/۴۲	۳/۸۶	۵۳۳	۷	۰/۳۹	۳/۶۶	۹۳	۶	۰/۳۵	۳/۳۰	۵۶۲	توانمند کردن سرویس‌های آتش‌نشانی، پلیس، و نیروهای انتظامی
۷	۰/۴۲	۴/۶	۵۳۰	۴	۰/۴۵	۴/۲۹	۱۰۹	۷	۰/۳۵	۳/۲۵	۵۵۳	تهیه و اجرای برنامه‌هایی به‌منظور توسعه توانمندی‌های مدیران گردشگری
۲	۰/۴۱	۳/۹۲	۵۵۰	۵	۰/۴۴	۴	۱۰۰	۸	۰/۳۴	۳/۲۲	۵۴۹	تنوع‌بخشیدن به محصولات گردشگری جهت جلب گردشگران در تمام طول سال
۱	۰/۴	۴/۵۳	۵۶۰	۶	۰/۴۲	۳/۹۰	۹۶	۹	۰/۳۴	۳/۱۵	۵۴۱	افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم در کنار نواحی گردشگری

رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی از دیدگاه مردم، گردشگران، و مسئولان بر اساس مدل SWOT (مأخذ: نگارندگان)

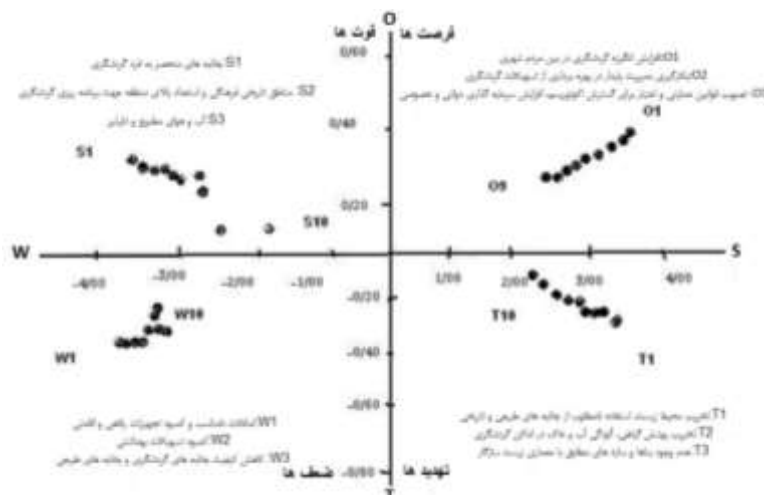
جدول ۷. ماتریس تهدیدها، جاذبه‌های اکوتوریستی ایبانه (Threats)

رتبه	گردشگران			مسولان			مردم			SWOT تحلیل تهدیدها		
	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی		میانگین وزن	مجموع وزن
۱	۰.۳۶	۳.۵۵	۴۹۸	۱	۰.۴۲	۴.۳۰	۱۱۰	۱	۰.۳۳	۳.۲۶	۵۵۱	تخریب محیط زیست و استفاده نامطلوب از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و تخریب آن‌ها
۱۰	۰.۳۰	۳.۰۱	۴۲۰	۲	۰.۴۰	۴.۰۳	۱۰۳	۲	۰.۳۱	۳.۱۷	۵۴۴	تخریب پوشش گیاهی و افزایش آلودگی آب و خاک در اماکن گردشگری
۵	۰.۳۲	۳.۳۰	۴۶۰	۳	۰.۳۸	۳.۷۷	۹۵	۳	۰.۳۱	۳.۱۷	۵۴۱	فقدان بناها و سازه‌های مطابق با معماری زیست‌سازگار
۲	۰.۳۷	۳.۵۲	۴۹۳	۶	۰.۳۱	۳.۱۶	۷۷	۴	۰.۳۱	۳.۱۶	۵۳۷	کمبود نیروی انسانی متخصص و مجرب در دستگاه‌های ستادی و ناکارآمدی در مدیریت برنامه‌ریزی گردشگری
۷	۰.۳۱	۳.۲۸	۴۴۶	۱۰	۰.۲۷	۲.۶	۶۶	۵	۰.۳۱	۳.۱۵	۵۳۳	عدم توجه به ظرفیت تحمل منطقه برای میزان جذب و ورود گردشگر
۶	۰.۳۲	۳.۲۱	۴۵۴	۴	۰.۳۶	۳.۵۵	۸۸	۶	۰.۳۱	۳.۱۴	۵۲۸	ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی در منطقه گردشگری ایبانه توسط گردشگران و عدم توجه به فرهنگ سنتی و محلی آن‌ها به عنوان میراث گران‌بها با افزایش گردشگری
۸	۰.۳۲	۳.۱۴	۴۴۱	۵	۰.۳۲	۳.۲۷	۸۳	۷	۰.۳۰	۳.۰۷	۵۲۰	رقابت سایر روستاها و افزایش امکانات در روستاهای رقیب
۹	۰.۳۳	۳.۱۱	۴۳۹	۸	۰.۲۸	۲.۸	۷۱	۸	۰.۳۰	۳.۰۵	۵۱۲	اجرای نبودن برنامه‌های حمایتی دولت در خصوص برنامه‌های اکوتوریسم
۳	۰.۳۰	۳.۰۸	۴۳۳	۹	۰.۲۷	۲.۷۵	۶۹	۹	۰.۲۹	۲.۹۰	۴۹۸	تغییر کاربری اراضی طبیعی و زیست‌سازگار به سایر کاربری‌های ناسازگار
۴	۰.۳۳	۳.۴۶	۴۸۳	۷	۰.۲۹	۳	۷۴	۱۰	۰.۲۹	۲.۸۹	۴۹۲	پایین بودن بودجه دولتی برای توسعه گردشگری

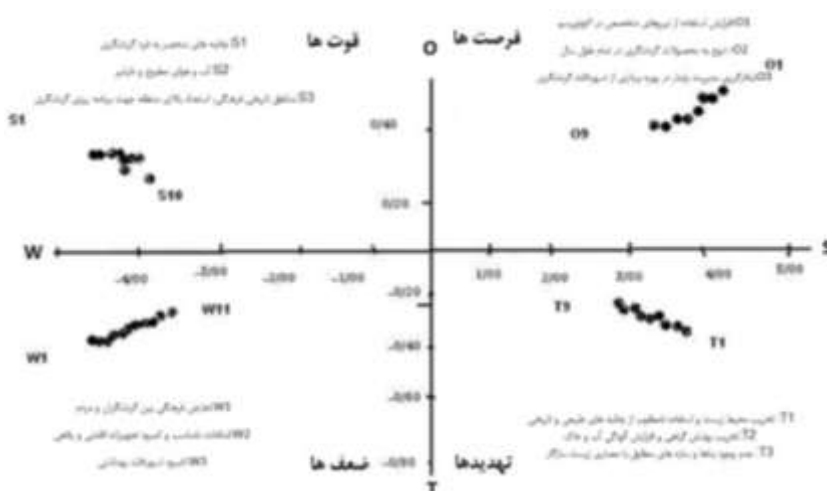
رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی از دیدگاه مردم، گردشگران، و مسئولان استانی براساس مدل SWOT (مأخذ: نگارندگان)

شکل ۴. نمودار تحلیل از دید مسئولان برای توسعه گردشگری ایبانه (نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها، و تهدیدها) (مأخذ: نگارندگان)

شکل ۵. نمودار تحلیل از دید مردم برای توسعه گردشگری ابیانه (نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها، و تهدیدها) (مأخذ: نگارندگان)

شکل ۶. نمودار تحلیل از دید گردشگران برای توسعه گردشگری ابیانه (نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها، و تهدیدها) (مأخذ: نگارندگان)

بعد از تحلیل و مقایسه درونی معیارهای مختلف SWOT، وزن نهایی عوامل و زیرعوامل SWOT در جدول زیر نشان داده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده، بیشترین وزن در بین عوامل چهارگانه مربوط به نقاط قوت است.

جدول ۸. وزن نهایی زیرعوامل و عوامل SWOT (مأخذ: نگارندگان)

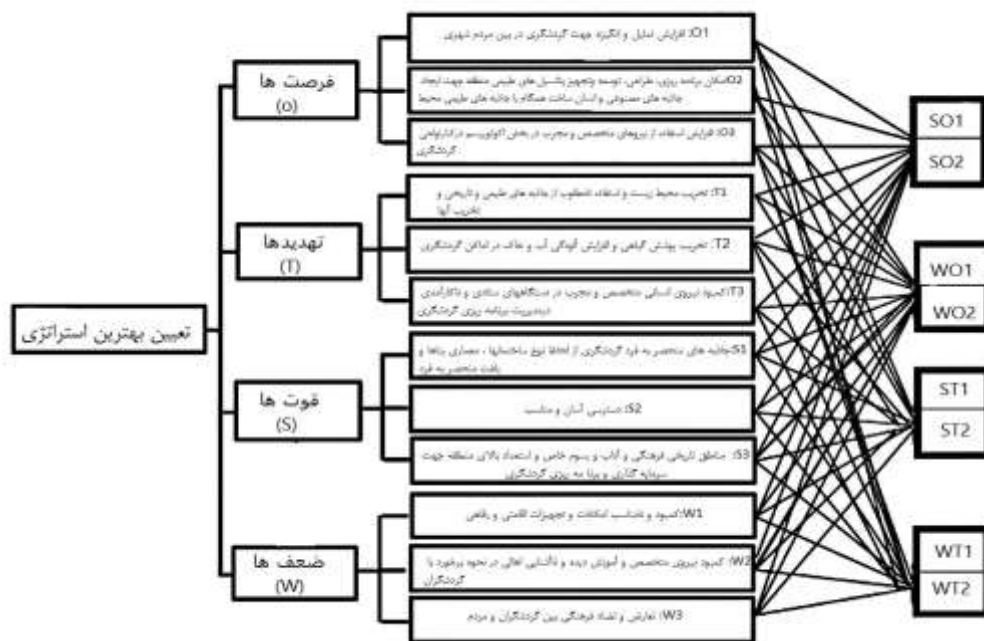
وزن نسبی زیرعوامل	زیرعوامل	وزن عوامل	عوامل
۰٫۳۹	افزایش تمایل و انگیزه جهت گردشگری در بین مردم شهری	۰٫۲۴	فرصت‌ها (O)
۰٫۴۳	امکان برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز پتانسیل‌های طبیعی منطقه جهت ایجاد جاذبه‌های مصنوعی و انسان‌ساخت همگام با جاذبه‌های طبیعی محیط		
۰٫۳۸	افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم در کنار نواحی گردشگری		
۰٫۳۷	تخریب محیط زیست و استفاده نامطلوب از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و تخریب آن‌ها	۰٫۱۵	تهدیدها (T)
۰٫۲۳	تخریب پوشش گیاهی و افزایش آلودگی آب و خاک در اماکن گردشگری		
۰٫۲۳	کمبود نیروی انسانی متخصص و مجرب در دستگاه‌های ستادی و ناکارآمدی در مدیریت برنامه‌ریزی گردشگری		

ادامه جدول ۸. وزن نهایی زیرعوامل و عوامل SWOT (مأخذ: نگارندگان)

وزن نسبی زیرعوامل	زیرعوامل	وزن عوامل	عوامل
۰/۳۶	جاذبه‌های منحصر به فرد گردشگری از لحاظ نوع ساختمان‌ها، معماری بناها، و بافت	۰/۳۸	قوت‌ها (S)
۰/۳۸	دسترسی آسان و مناسب		
۰/۴	مناطق تاریخی- فرهنگی و آداب و رسوم خاص و استعداد بالای منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری		
۰/۳۶	کمبود و نامناسب بودن امکانات و تجهیزات اقامتی و رفاهی	۰/۲۲	ضعف‌ها (W)
۰/۳۷	کمبود نیروی متخصص و آموزش دیده و ناآشنایی اهالی در نحوه برخورد با گردشگران		
۰/۳۳	تعارض و تضاد فرهنگی بین گردشگران و مردم		

تحلیل شبکه‌ای ANP و مراحل فرایند SWOT

تحقیق حاضر در چهار سطح است: عوامل؛ زیرعوامل؛ اهداف؛ و آلترناتیوها. در واقع، هدف از مسئله رسیدن به مناسب‌ترین استراتژی و معیارهای مسئله است. عوامل ماتریس، که شامل قوت‌ها، فرصت‌ها، ضعف‌ها، و تهدیدهاست، در مجموعه زیرعوامل ماتریس قرار می‌گیرند (جهانیان و زندی، ۱۳۸۹: ۶۳).

شکل ۷. مناسب‌ترین استراتژی توسط مدل شبکه‌ای (مأخذ: نگارندگان)

رتبه‌بندی استراتژی‌های مورد نیاز

بعد از تحلیل و بررسی نتایج محاسبات مرتبط با هر یک از استراتژی‌های موجود، مشخص شد که سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری در اماکن تاریخی فرهنگی و توجه ویژه به آداب و رسوم خاص منطقه، توجه به دسترسی‌هایی بهتر به منطقه و شناساندن جاذبه‌های منحصر به فرد گردشگری از لحاظ نوع ساختمان‌ها، معماری بناها، و بافت منطقه به جهت افزایش گردشگری در منطقه به عنوان اولین استراتژی و با ارزش معادل ۰/۳۴ و به ترتیب برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز پتانسیل‌های طبیعی منطقه به جهت ایجاد جاذبه‌های مصنوعی و انسان‌ساخت همگام با جاذبه‌های طبیعی محیط و همچنین افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب و آموزش دیده در بخش اکوتوریسم در کنار

نواحی گردشگری با ارزش معادل ۰/۲۶ و آموزش اهالی در نحوه برخورد با گردشگران، افزایش امکانات، تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی و تلاش در جهت رفع تعارض فرهنگی بین گردشگران و مردم بومی با ارزش معادل ۰/۲۰ و حفظ محیط زیست و جلوگیری از استفاده نامطلوب از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و تخریب آن‌ها، محافظت از تخریب پوشش گیاهی منطقه و کاهش آلودگی آب و خاک در محدوده گردشگری و تأمین نیروی انسانی متخصص و مجرب در دستگاه‌های ستادی و افزایش کارآمدی در مدیریت برنامه‌ریزی گردشگری با ارزش معادل ۰/۱۷ از جنبه اهمیت وزنی و به‌منظور تصمیم‌گیری اجرای استراتژی‌های ذکر شده در رتبه‌های بعدی قرار دارند. نتایج تحلیل و رتبه‌بندی استراتژی‌های به‌دست‌آمده در این پژوهش در جدول ۹ نشان داده شده است.

جدول ۹. نتایج تحلیل و رتبه‌بندی استراتژی‌های به‌دست‌آمده (مأخذ: نگارندگان)

رتبه	وزن نهایی	استراتژی‌های چهارگانه
۱	۰/۳۴	SO سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری در اماکن تاریخی- فرهنگی، توجه ویژه به آداب و رسوم خاص منطقه، توجه به دسترسی‌هایی بهتر به منطقه، شناساندن جاذبه‌های منحصربه‌فرد گردشگری از لحاظ نوع ساختمان‌ها، معماری بناها، و بافت منطقه به جهت افزایش گردشگری
۲	۰/۲۶	WO برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز پتانسیل‌های طبیعی منطقه به جهت ایجاد جاذبه‌های مصنوعی و انسان‌ساخت همگام با جاذبه‌های طبیعی محیط، افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب و آموزش دیده در بخش اکوتوریسم در کنار نواحی گردشگری
۳	۰/۲۰	ST آموزش اهالی در نحوه برخورد با گردشگران، افزایش امکانات، تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی و تلاش در جهت رفع تعارض فرهنگی بین گردشگران و مردم بومی
۴	۰/۱۷	WT حفظ محیط زیست و جلوگیری از استفاده نامطلوب از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و تخریب آن‌ها، محافظت از تخریب پوشش گیاهی منطقه و کاهش آلودگی آب و خاک در محدوده گردشگری، تأمین نیروی انسانی متخصص و مجرب در دستگاه‌های ستادی، افزایش کارآمدی در مدیریت برنامه‌ریزی گردشگری

نتیجه‌گیری

با توجه به آنکه روستای تاریخی ایبانه دارای زیرساخت‌های طبیعی شگفت‌انگیزی جهت استقرار سیستم گردشگری کارآمد و نیز مستعد برای طراحی فضاهایی با بهره‌گیری از اصول معماری زیست‌سازگار است که در پی آن توسعه پایدار تحقق یابد، انجام‌دادن این تحقیق ضروری به‌نظر می‌رسید. هرچند روستای ایبانه به دلیل بافت منحصربه‌فرد، شرایط محیطی، و قدمت تاریخی بسیاری که دارد یک مرکز گردشگری در شهرستان نطنز به‌شمار می‌آید، به علت کمبود شناخت علمی و برنامه‌ریزی مناسب از توان‌های موجود آن در جهت گردشگری پایدار بهره‌گیری لازم صورت نگرفته است. یافته‌ها نشان داد معماری زیست‌مبنا ابزاری است قدرتمند که با استفاده از آن توسعه گردشگری میسر است و در صورت عدم بهره‌گیری از آن نمی‌توان توسعه و پیشرفتی چشم‌گیر را برای گردشگری در هر منطقه‌ای قائل بود. نتایج تحقیق حاضر با اشاره بر مفهوم نوپای معماری زیست‌سازگار به این نکته اشاره دارد که می‌توان از طبیعت در محورهای شکلی، فرم‌ها، و احجام کالبدی معماری (الگوبرداری فرمی در زمینه مکانیکی: مکانیسم‌های کنترل، سازه‌های ایستایی و فرم‌ها و شکل‌های موجود در ارگان‌های گیاهی و حیوانی)، بر اساس نوع تقسیم‌بندی زیربنایی معماری (فرم، عملکرد، و تکنولوژی)، در محورهای ساختاری و عملکردی در کاربری‌های چندمنظوره و کارکردهای عملکردی طبیعت (الگوبرداری فیزیولوژیکی و رفتاری طبیعت: ساختار فیزیولوژیکی و رفتارهای ارگان‌های گیاهان و حیوانات)، در حوزه استفاده از تکنولوژی معماری با الگوبرداری از سیستم نظام‌وار طبیعت (الگوبرداری از قوانین طبیعت در سطوح ارگانیک و طبیعی) همراه با الگوبرداری نمادین (الگوبرداری از سیستم‌های فرهنگی و اجتماعی انسانی: رفتارهای شناختی و جوامع انسانی) استفاده کرد. از این رو معماری زیست‌سازگار بخشی از نظریه معماری سرآمد در حفظ محیط زیست طبیعی و جغرافیای انسانی محسوب می‌شود. به سبب آنکه در کشور ما تا به امروز صنعت گردشگری به صورت هدفمندی مطرح

نبوده و به لحاظ فرهنگی نیز به پتانسیل‌های مناسبی احتیاج دارد، می‌توان با ایجاد بسترهای مناسب این صنعت را در اقصی نقاط کشور رواج داد. با رواج این صنعت به این نکته پی می‌بریم که پایداری محیط زیست و معماری دو جزء تفکیک‌ناپذیر از یکدیگرند. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده در پژوهش حاضر، مشخص شد در روستای ایبانه با بهره‌گیری از معماری زیست‌سازگار می‌توان به رونق گردشگری در این منطقه افزود. تمهیداتی مانند بهره‌گیری از دهکده گردشگری از مواردی است که برای هدف منظور بسیار مفید و مؤثر است. براساس بررسی‌های انجام‌شده و با توجه به قابلیت‌های ایبانه، با استفاده از ملاحظات می‌توان برای توسعه گردشگری در این منطقه اقدام کرد؛ ملاحظات چون انرژی، آب، دفع صحیح ضایعات، کیفیت هوا و نور، حفظ منابع، طراحی و مصالح مناسب، استفاده از معماری اکوتوریستی، استفاده از حوزه ارتباطات و رسانه‌ها، تثبیت جایگاه معماری زیست‌سازگار، توسعه گردشگری و توسعه پایدار منطقه‌ای، صادرات دانش و ارزش افزودگی در منطقه. به‌منظور رسیدن به اهداف پژوهش با استفاده از ماتریس راهبردهای توسعه گردشگری در روستای ایبانه و با استفاده از مدل SWOT، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها، راهبردهای رقابتی - تهاجمی، راهبردهای بازنگری، راهبردهای تنوع، و راهبردهای تدافعی تحلیل و بررسی شد. در ادامه تحقیق، بر اساس مدل SWOT، جاذبه‌های اکوتوریستی روستای ایبانه توسط ماتریس نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دیدگاه مردم، گردشگران و مسئولان رتبه‌بندی و الویت‌سنجی شد. بعد از تجزیه و تحلیل موارد ذکرشده در نمودار، مناسب‌ترین استراتژی توسط مدل شبکه‌ای ترسیم شد و تحلیل و رتبه‌بندی استراتژی‌های به‌دست‌آمده جمع‌بندی شد. سپس، با استفاده از فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) و مدل تحلیلی SWOT، که یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت و ضعف درون‌سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدات برون‌سیستمی است، نتایج تحلیل و رتبه‌بندی استراتژی‌های به‌دست‌آمده بدین شرح است: سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری در اماکن تاریخی - فرهنگی، توجه ویژه به آداب و رسوم خاص منطقه، توجه به دسترسی‌هایی بهتر به منطقه، شناساندن جاذبه‌های منحصر به فرد گردشگری از لحاظ نوع ساختمان‌ها، معماری بناها، و بافت منطقه به جهت افزایش گردشگری (SO) با وزن نهایی ۰/۳۴ در رتبه ۱ قرار گرفت. برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز پتانسیل‌های طبیعی منطقه به جهت ایجاد جاذبه‌های مصنوعی و انسان‌ساخت همگام با جاذبه‌های طبیعی محیط، افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب و آموزش‌دیده در بخش اکوتوریسم در کنار نواحی گردشگری (WO) با وزن نهایی ۰/۲۶ در رتبه ۲ قرار گرفت. آموزش اهالی در نحوه برخورد با گردشگران، افزایش امکانات، تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی و تلاش در جهت رفع تعارض فرهنگی بین گردشگران و مردم بومی (ST) با وزن نهایی ۰/۲۰ در جایگاه ۳ قرار گرفت. حفظ محیط زیست و جلوگیری از استفاده نامطلوب از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و تخریب آن‌ها، محافظت از تخریب پوشش گیاهی منطقه و کاهش آلودگی آب و خاک در محدوده گردشگری، تأمین نیروی انسانی متخصص و مجرب در دستگاه‌های ستادی، افزایش کارآمدی در مدیریت برنامه‌ریزی گردشگری (WT) با وزن نهایی ۰/۱۷ در رتبه ۴ قرار گرفت. در پایان راهکارها و پیشنهادهایی می‌توان در زمینه رونق گردشگری در منطقه ایبانه ارائه داد:

- توجه بیشتر به بناهای واجد ارزش معماری توسط مردم و دولت در محدوده تاریخی ایبانه؛
- توجه معماران به احیای معماری زیست‌سازگار و عرضه آن به مردم و گردشگران در ساختمان‌های نوین در منطقه؛
- توجه بیشتر به معماری و طراحی زیرساخت‌های گردشگری زیرا تأثیر بسزایی در جذب گردشگر دارد؛
- ایجاد جاذبه‌های معماری زیست‌مبنا در روستای ایبانه؛
- تبلیغات مناسب ویژگی‌های ایبانه و بناهای معماری شاخص آن در سطح جهان جهت توسعه صنعت گردشگری در

- طراحی مسیر گردشگری و بازدید در بناهای تاریخی و راهنمایی گردشگران جهت حفاظت از تخریب بناها؛
- برنامه‌ریزی برای جذب گردشگران معماری با اهداف ویژه؛
- تقویت تفکر توسعه گردشگری و اهمیت معماری زیست‌سازگار در بین مردم که توسعه گردشگری می‌تواند زمینه‌ای برای توسعه اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی باشد؛
- ارتقای شرایط میزبانی به‌صورتی که گردشگران برای بار دوم و سوم نیز سفر کنند؛
- آموزش ویژه برای جامعه گردشگرپذیر در فعالیت‌ها و خدمات گردشگری و حفاظت محیط زیست توسط گردشگران؛
- همکاری بخش خصوصی و دولتی و فراهم کردن زیرساخت‌هایی در چارچوب برنامه‌ریزی منطقه‌ای و محلی که از عوامل مؤثر بر توسعه موفقیت‌آمیز گردشگری روستایی است؛
- تشویق و حمایت کارآفرینان نوآور و خلاق باید به بهره‌گیری از طراحی‌های زیست‌سازگار به‌عنوان یک ابزار موفقیت اقتصادی.

منابع

۱. ارشدی ایبانه، علی‌اکبر، ۱۳۸۷، *جغرافیای ایبانه*، ج ۱، چ ۲، تهران: مرسل.
۲. ایبانه، ویدا، ۱۳۹۲، *آسیب‌شناسی گردشگری روستای ایبانه*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم انسانی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
۳. امیرکیایی، سیدمهدی؛ مفیدی شمیرانی، سیدمجید؛ مهدوی نژاد، محمدجواد و رییس سمیعی، محمدمهدی، ۱۳۹۸، طراحی به روش واسازی و الگویی برای معماری زیست‌سازگار، *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۲۱(۱۲)، صص ۲۷۷-۲۸۹.
۴. جلالیان، اسحاق و موسوی، میرنجم، ۱۳۹۶، تحلیل بر ساختار فضایی شهرهای استان بوشهر در راستای تدوین برنامه‌ریزی راهبردی، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۹(۱)، ۳۵-۵۳.
۵. باقری کشکولی، علی؛ جلالیان، اسحاق و موسوی، میرنجم، ۱۳۹۶، تحلیل بر ساختار فضایی شهرهای استان بوشهر در راستای تدوین برنامه‌ریزی راهبردی، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۹(۱)، ۳۵-۵۳.
۶. بایگان، محمد، ۱۳۹۹، تحلیل نقش صنایع دستی بومی - محلی در توسعه گردشگری روستایی (مطالعه: روستاهای شهرستان ایرانشهر)، *دهمین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار، همدان: مرکز همایش‌ها و کنفرانس‌های فرااندیشان بوعلی سینا*، ۱۲(۳)، ۱۴۱-۱۵۸.
۷. پاپلی یزدی، لیلا؛ مسعودی، آرمان، ۱۳۹۳، گذشته به مثابه کالای مصرفی. *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، ۴(۲)، ۱۲۵-۱۳۹.
۸. جهانیان، منوچهر و زندی، ابتهال، ۱۳۸۹، بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد با استفاده از الگوی تحلیل، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۲(۷۴)، ۶۱-۷۴.
۹. حکمت‌نیا، حسن، ۱۳۸۵، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، ج ۱، چ ۳، تهران: علم نوین.
۱۰. خانی، فزیله؛ سلمانی، محمد و مشفق نژادی، عنایت‌الله، ۱۳۹۸، سنجش و تحلیل وضعیت آگاهی محیط‌زیستی در سکونتگاه‌های روستایی پیرامون شهر یاسوج، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۱(۳)، ۷۸۳-۷۹۶.
۱۱. زیاری، کرامت‌الله؛ ضرغام‌فر، مسلم و خادمی، امیرحسین، ۱۳۹۵، *برنامه‌ریزی شهری با رویکرد بیوفیلیک (شهر طبیعت‌محور)*، ج ۱، تهران: آزاد کتاب.
۱۲. زیاری، کرامت‌الله؛ حسن‌زاده، علی و زیاری، سمیه، ۱۳۹۵، *بیوفیلیک در شهر (ادغام طبیعت در طراحی و برنامه‌ریزی شهری)*، ج ۱، تهران: انتشارات آزاد کتاب.
۱۳. سجادی، ژیلا؛ افراسیابی راد، محمدصادق؛ توکلی‌نیا، جمیله و یوسفی، حسین، ۱۳۹۷، تحلیل شاخص‌های جهانی محیط زیست با رویکرد توسعه پایدار شهر تهران، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۰(۴)، ۹۰۷-۹۲۷.
۱۴. سپهوند، رضا؛ جعفری، محمد؛ سپهوند، لیلا و احمدی، امین، ۱۳۹۷، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اکوتوریسم روستایی (مطالعه موردی: روستای ایستگاه بیشه)، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۰(۲)، ۲۶۳-۲۷۶.

۱۵. سرمد، زهره؛ حجازی، الهه و بازرگان، عباس، ۱۳۹۳، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، ج ۱، چ ۳، تهران: آگه.
۱۶. شعبانی، مرتضی؛ علوی، سیدعلی؛ مشکینی، ابوالفضل و سلمان ماهینی، عبدالرسول، ۱۳۹۸، ارزیابی و سنجش فضایی محیط زیست شهری با رویکرد شهر سبز (مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران)، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۱ (۱)، ۱۱۱-۱۲۷.
۱۷. میرحسینی، سیدمجتبی؛ انصاری، مجتبی و بمانیان، محمدرضا، ۱۳۹۹، تبیین معیارهای حیات مبتنی بر علم بیونیک در برنامه‌ریزی و طراحی سکونتگاه‌های انسانی، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۲ (۲)، ۵۶۹-۵۸۸.
۱۸. موسوی، میرنجف و حکمت‌نیا، حسن، ۱۳۹۰، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، ج ۱، چ ۳، تهران: علم نوین.
۱۹. مهدوی‌نژاد، محمدجواد؛ دیده بان، محمد و بزاززاده، حسن، ۱۳۹۴، رویکرد طراحی- مینا به مصرف هوشمندانه انرژی در نظریه معماری سرآمد، مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۶ (۲۲)، ۴۱-۵۰.
۲۰. مهدوی‌نژاد، محمدجواد، ۱۳۹۹، رویکرد طراحی- مینا به مصرف هوشمندانه انرژی در نظریه معماری سرآمد، نقش جهان - مطالعات نظری و فناوری‌های نوین معماری و شهرسازی، ۱۰ (۲)، ۷۵-۸۳.
۲۱. نادری، کاوه؛ بادکو، بهروز؛ حدیدی، مسلم؛ آزادی، سیامک؛ نجفی، پری و حامد، بیتا، ۱۳۹۷، اولویت‌بندی راهبردی توسعه گردشگری به منظور تعیین جایگاه آن در برنامه‌های توسعه شهری (مطالعه موردی: استان کرمانشاه)، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۰ (۳)، ۵۷۳-۵۸۹.
۲۲. هاشمی، سیدمصطفی؛ علی‌پور، عباس؛ یوسفی فشکی، محسن و موسوی، میرنجف، ۱۳۹۹، شناسایی و اولویت‌بندی قابلیت‌های گردشگری در مناطق کویری و بیابانی استان قم، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۲ (۱)، ۱۷-۳۷.
23. Abyaneh, Vida, 2013, *Abyaneh village tourism pathology*. Master Thesis, Department of Humanities, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Central Tehran Branch.
24. Amirkiaei, Mehdi; Mofidi Shemirani, Majid; Mahdavejad, Mohammad Javad and Raissamiei, Mohammad Mehdi, 2020, Design for Disassembly and Shifting to Eco Friendly Architecture, *Journal of Environmental Science and Technology*, 21 (12), 277-289.
25. Arshadi Abyaneh, A., 2008, *Geography of Abyaneh*, (Second Edition), (pp. 8-32). Tehran: Morsal Press.
26. Bagheri Kashkoli, Ali; Jalalian, Eshagh and Mousavi, Mirnajaf, 2017, Analysis of the spatial structure of Bushehr cities in order to formulate strategic planning, *Journal of Human Geography Research*, 49 (1), 35-53.
27. Baygan, Mohammad, 2020, Analysis of the Role of Indigenous-Local Handicrafts in the Development of Rural Tourism (Study: Villages of Iranshahr County), 10th *National Conference on Tourism, Geography and Sustainable Environment*, Hamedan: Center for Experiments and Conferences of Transcendentalists Bu Ali Sina, 12 (3), 141-158.
28. Dohar Bob, M. and Situmorang, I .M., 2012, Social entrepreneurship to develop ecotourism, *International Conference on Small and Medium Enterprises Development with a Theme "Innovation and Sustainability in SME Development*, pp: 398-405.
29. Hashemi, Mostafa; Alipour, Abbas; Yousefi Feshki, Mohsen and Mousavi, Mirnajaf, 2020, Identifying and prioritizing tourism capabilities in desert areas of Qom province, *Human Geography Research*, 52 (1), 17-37.
30. Hekmat nia, H., 2006, *Application of Model in Geography with Emphasis on Urban and Regional Planning*, (Third Edition), (pp.46-76). Tehran: Alam Novin Press.
31. <http://www.unwto.com>
32. <http://www.ichto.ir>
33. Jahanian, M. and Zandi, E., 2010, Investigating the Ecotourism Potentials of Desert and Desert Areas Around Yazd Province with using SWOT analysis pattern, *Human Geography Research*, 42 (74), 61-74.
34. Khani, Fazileh; Salmani, Mohammad and Moshfegh nejadi, Enayatollal, 2019, Assessing and analyzing the state of environmental awareness in rural settlements around the city of Yasuj, *Human Geography Research*, 51(3), 783-796.

35. Mahdaveinejad, M.; Mansour pour, M. and Masouddinejad, M., 2016, Leading role of Climate in Outlining Contemporary Architecture (Case Study: Dezfool Houses in Qajar Era), *Hoviatshahr*, 10(2), 61-74.
36. Mahdaveinejad, Mohammad Javad and Mousavi, Leila, 2013, Search for sustainability in contemporary architecture of Iran, *American Journal of Civil Engineering and Architecture*, 1(6), 129-142.
37. Meng, Yanjun, 2019, Architectural Design of Tourist Areas from the Perspective of Ecological Environmental Protection, *1st International Symposium on Economic Development and Management Innovation*, 91(1), 18-22.
38. Mirhosseini, Mojtaba; Ansari, Mojtaba and Bemanian, Mohammad Reza, 2020, Explaining Bionics-Based Life Criteria in Planning and Designing Human Settlements, *Human Geography Research*, 52 (2), 569-588.
39. Mousavi, Mirnajaf and Hekmatnia, Hasan, 2011, *Application of the model in geography with emphasis on urban and regional planning*, (Third Edition), (pp.19-57). Tehran: Alam Novin Press.
40. Naderi, Kaveh; Badkou, Behruz; Hadidi, Moslem; Azadi, Siamak; Najafi, Pary and Hamed, Bita, 2018, Prioritization of Tourism Development Strategies to Determine its Role in Urban Development Plan (Case Study: Kermanshah Province), *Human Geography Research*, 50 (3), 573-589.
41. Qi, H.; Liu, J. and Mei, L., 2018, *Progress of Tourism Area Life Cycle Theory[J]*. Scientia Geographica Sinica.
42. Reinmuth, G.; Horton, T.; Burke, A. et al., 2016, *Measuring Up: Innovation and the Value Add of Architecture*. Sydney: NSW Architects Registration Board.
43. Sajadi, Jila; Afrasiabi Rad, Mohammad Sadegh; Tavakoli nia, Jamileh and Yousefi, Hossein, 2018, Analysis of Global Environmental Indicators with the Approach of Sustainable Development in Tehran, *Human Geography Research*, 50 (4), 907-927.
44. Sarmad, Z.; Hejazi, E. and Bazargan, A., 2014, *Research Methods in Behavioral Sciences*, (Third Edition), (pp.14-43). Tehran: Agah Press.
45. Scerri, Moira; Foley, Carmel and Edwards, Deborah, 2018, Design, architecture and the value to tourism, *Tourism Economics*, 25(3), 1-16.
46. Sepahvand, Reza; Jafari, Mohammad; Sepahvand, Leila and Ahmadi, Ali, 2018, Strategic Planning for Development of Rural Ecotourism (Case Study: Bisheh Station Village), *Human Geography Research*, 50 (2), 263-276.
47. Shabani, Morteza; Alavi, Ali; Meshkini, Abalfazl and Salman Mahini, Abdolrasul, 2019, Spatial Evaluation of Urban Environment with Green City Approach (Case Study: Tehran Metropolis), 51 (1), 111-127.
48. Stevens, T., 2017, *Build and They Will Come. Placemaking: Attractions and Tourism Are Inextricably Linked and Architects Play a Vital Role*, vol. 1. London: CLADBook, pp. 187-199.
49. The International Ecotourism Society (TIES), www.ecotourism.org.
50. Zhou, Min; Xiaoqun, Liu; Pan, Bin; Yang, Xin; Wen, Fenghua and Xia, Xiaohua, 2017, Effect of Tourism Building Investments on Tourist Revenues in China: A Spatial Panel Econometric Analysis[J]. *Emerging Markets Finance & Trade*, 53(9), 1973-1987.
51. Ziyari, K.; Hasanzadeh, A. and Ziyari, S., 2016, *Biophilic in the city (integration of nature in urban design and planning)*, (pp. 12-53). Tehran: Arad Ketab Press.
52. Ziyari, K.; Zarghamfar, M. and Khademi, A., 2016, *Urban planning with biophilic approach (nature-oriented city)*, (pp. 23-54). Tehran: Arad Ketab Press.